Наукові перспективи
Видавнича група

Перспективи та інновації науки

№2(60) 2026

Тернопільський національний медичний університет імені І. Я. Горбачевського

Видавнича група «Наукові перспективи»

Луганський державний медичний університет

Громадська наукова організація «Система здорового довголіття в мегаполісі»

Християнська академія педагогічних наук України

Всеукраїнська асоціація педагогів і психологів з духовно-морального виховання

за сприяння КНП "Клінічна лікарня №15 Подільського району м.Києва",
Центру дієтології Наталії Калиновської

«Перспективи та інновації науки»

№ 2(60) 2026

Київ – 2026

Ivan Horbachevsky Ternopil National Medical University

Publishing Group «Scientific Perspectives»

Luhansk State Medical University

Public scientific organization "System of healthy longevity in the metropolis"

Christian Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine

All-Ukrainian Association of Teachers and Psychologists of Spiritual and Moral Education

with the assistance of the KNP "Clinical Hospital No. 15 of the Podilsky District of Kyiv", Nutrition Center of Natalia Kalinovska

"Prospects and innovations of science"

№ 2(60) 2026

Kyiv – 2026

ISSN 2786-4952 Online

УДК 001.32:1/3](477)(02)

Ідентифікатор медіа - R40-05846

DOI: https://doi.org/10.52058/2786-4952-2026-2(60)

«Перспективи та інновації науки»: журнал. 2026. № 2(60) 2026. С. 3763

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 27.09.2021 № 1017 журналу присвоєно категорію "Б" із психології та педагогіки

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 27.04.2023 № 491 журналу присвоєно категорію "Б" із медицини: спеціальність 222

Рекомендовано до видавництва Президією громадської наукової організації «Всеукраїнська Асамблея докторів наук з державного управління» (Рішення від 16.02.2026, № 6/2-26)

Журнал видається за підтримки КНП "Клінічна лікарня №15 Подільського району м.Києва", Центру дієтології Наталії Калиновської

Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus (IC), Research Bible, міжнародної пошукової системи Google Scholar

Електронний науковий журнал «Перспективи та інновації науки» заснований з метою висвітлення актуальних питань теорії та практики медицини, біології, біотехнології та реабілітації в Україні, за кордоном. Видання розраховано на науковців, викладачів, педагогів-практиків, представників органів державної влади та місцевого самоврядування, здобувачів вищої освіти, громадсько-політичних діячів

Згідно Порядку формування Переліку наукових фахових видань України, затвердженого наказом МОН України від 15.01.2018 № 32, повнотекстовий доступ до наукових статей журналу представлений на платформі «Наукова періодика України» в Національній бібліотеці України імені В.І. Вернадського НАН України та в Національному репозитарії академічних текстів

Голова редакційної колегії:

Вадзюк Степан Несторович - доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри фізіології з основами біоетики та біобезпеки Тернопільського національного медичного університету імені І.Я.Горбачевського Міністерства охорони здоров'я України (Україна)

Заступник голови редакційної колегії: **Торяник Інна Іванівна** - доктор медичних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник лабораторії вірусних інфекцій Державної установи «Інститут мікробіології та імунології імені І.І. Мечникова Національної академії медичних наук України» (Харків, Україна)

Редакційна колегія:

- **Алієв, Ельнур М.** - доктор медичних наук, професор, професор Азербайджанського медичного університету (Азербайджан)
- **Бабова Ірина Костянтинівна** - доктор медичних наук, професор, старший науковий співробітник відділу економічного регулювання природокористування ДУ "Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень Національної академії наук України", лікар ФРМ (фізичної та реабілітаційної медицини) ДУ "Територіальне медичне об'єднання МВС України по Одеській області" (Одеса, Україна)

- **Бабчук Олена Григоріївна** - кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри психології та педагогіки Одеського державного університету внутрішніх справ, (Україна)
- **Галандаров, Вагіф Календер** - доктор медичних наук, доктор філософії, професор, професор кафедри хірургічних захворювань Азербайджанського медичного університету (Азербайджан)
- **Гараєв, Ельдар Абдулла** - доктор медичних наук, професор кафедри загальної та токсикологічної хімії, Заступник директора Азербайджанського медичного університету (Азербайджан)
- **Гудзь Наталія Іванівна** - доктор фармацевтичних наук, професор кафедри технології ліків та біофармації Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького (Львів, Україна), ад'юкт кафедри фармації і екологічної хімії Опольського університету (Польща) (adjunct of the Department of Pharmacy and Ecological Chemistry of the University of Opole, Poland)
- **Ельдар Елієв** доктор - медичних наук, професор, професор кафедри хірургічних захворювань Азербайджанського медичного університету (Азербайджан)
- **Журавльова Лариса Петрівна** — доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології Поліського національного університету (Житомир, Україна),
- **Іншакова Ганна Вадимівна** – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри громадського здоров'я Національного медичного університету імені О.О. Богомольця (Київ, Україна)
- **Керецман Анжеліка Олексіївна**– кандидат медичних наук, доцент, завідувачка кафедри соціальної медицини та гігієни медичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет» (Ужгород, Україна)
- **Кернас Андрій В'ячеславович** – доктор філософії в галузі психології, кандидат психологічних наук, дійсний член Української психолгічної асоціації, магістр права, магістр педагогіки, доцент кафедри Практичної психології Одеського національного морського університету, старший викладач кафедри мовної та психолого-педагогічної підготовки Одеського національного економічного університету (Одеса, Україна)
- **Коваль Галина Миколаївна** - доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри мікробіології, вірусології, епідеміології з курсом інфекційних хвороб Ужгородського національного університету (Ужгород, Україна)
- **Ковальська Оксана Романівна** - кандидат медичних наук, доцент, доцент кафедри соціальної медицини, економіки та організації охорони здоров'я Львівського національного медичного університету імені Далина Галицького (Львів, Україна)
- **Корильчук Неоніла Іванівна** – кандидат медичних наук, доцент кафедри терапії та сімейної медицини Тернопільського національного медичного університету імені І.Я.Горбачевського МОЗ України (Тернопіль, Україна)
- **Левков Анатолій Анатолійович** - кандидат медичних наук, доцент кафедри фізичної терапії та ерготерапії Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», доцент кафедри онкологогії, радіаційної медицини та радіології Полтавського державного медичного університету (Полтава, Україна)
- **Лич (Назарук) Оксана Миколаївна** - доктор психологічних наук, доцент, член-кореспондент української академії акмеології, член громадської спілки «Національна психологічна асоціація», доцент кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- **Макаренко Олександр Миколайович** — доктор медичних наук, професор, академік Міжнародної академії освіти та науки, професор кафедри загальномедичних дисциплін Міжрегіональної академії управління персоналом (Київ, Україна)
- **Мельник Володимир Степанович** — доктор медичних наук, професор кафедри неврології Національного медичного університету імені О.О. Богомольця, декан медичного факультету №1 (Київ, Україна)
- **Мігенько Богдан Орестович** – кандидат медичних наук, доцент кафедри терапії та сімейної медицини Тернопільського національного медичного університету імені І.Я.Горбачевського МОЗ України (Тернопіль, Україна)
- **Мігенько Людмила Михайлівна** – кандидат медичних наук, доцент кафедри внутрішньої медицини №2 Тернопільського національного медичного університету імені І.Я. Горбачевського МОЗ України (Тернопіль, Україна)
- **Мочалов Юрій Олександрович** - доктор медичних наук, професор, професор кафедри хірургічної стоматології та клінічних дисциплін ДВНЗ «Ужгородський національний університет» (Ужгород, Україна)
- **Олійник Світлана Валентинівна** - кандидат фармацевтичних наук, доцент, доцент кафедри аптечної технології ліків Національного фармацевтичного університету
- **Помиткін Едуард Олександрович** — доктор психологічних наук, професор, провідний науковий співробітник Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України (Київ, Україна)
- **Помиткіна Любов Віталіївна** — доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- **Сатурська Ганна Степанівна** - доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри громадського здоров'я та управління охороною здоров'я Тернопільського національного медичного університету імені І.Я. Горбачевського МОЗ України (Тернопіль, Україна)
- **Теренда Наталія Олександрівна** - доктор медичних наук, професор, т.в.о завідувача кафедри громадського здоров'я та управління охороною здоров'я Тернопільського національного медичного університету імені І.Я. Горбачевського МОЗ України (Тернопіль, Україна)
- **Черська Марія Сергіївна** - доктор медичних наук, завідувачка консультативно-діагностичним відділенням Державної Установи «Інститут ендокринології та обміну речовин НАМН України» (Київ, Україна)
- **Шульгай Аркадій Гаврилович** - доктор медичних наук, професор, професор кафедри громадського здоров'я та управління охороною здоров'я Тернопільського національного медичного університету імені І.Я. Горбачевського МОЗ України (Тернопіль, Україна)

Статті розміщені в авторській редакції. Відповідальність за зміст та орфографію поданих матеріалів несуть автори.

© автори статей, 2026
© Видавнича група «Наукові перспективи», 2026

ISSN 2786-4952 Online

Віцукаєва К.М. **354**
ОРГАНІЗАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО КОНСУЛЬТУВАННЯ У ЗВО

Волинець Ю.О., Стаднік Н.В., Товт І.С. **363**
СУЧАСНІ ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ У ДОШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ

Воровка М.І. **376**
ПЕДАГОГІЧНІ ПІДХОДИ ТА ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДОРОСЛИХ

Ву Юйюе **386**
МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ХУДОЖНЬО-ЕКСПРЕСИВНОГО МИСЛЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ В ПРОЦЕСІ ФОРТЕПІАННОЇ ПІДГОТОВКИ НА ЗАСАДАХ ГЕРМЕНЕВТИЧНО-КОМУНІКАТИВНОГО ПІДХОДУ

Гаморак Г.П., Юрчишин О.І., Кліщ І.П., Макевич Н.В., Грищук М.І., Грищук М.О. **402**
ФОРМУВАННЯ МІКРОБІОЛОГІЧНОЇ ГРАМОТНОСТІ ПАРА-МЕДИКІВ : ДОСВІД КАФЕДРИ МІКРОБІОЛОГІЇ ІФНМУ

Гнатик К.Б., Фодор К.Й., Молнар Є.Р. **413**
СТУДЕНТОЦЕНТРОВАНИЙ ПІДХІД ЯК КОНЦЕПТУАЛЬНА ОСНОВА СУЧАСНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Гоголь Т.В. **423**
МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ ПІДХОДИ ДО НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У СФЕРІ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ

Гоголь Н.В., Гричаник Н.І. **435**
ХУДОЖНЄ ОСМИСЛЕННЯ РЕАЛІЙ ВІЙНИ ТА ГУМАНІСТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ У ПОВІСТІ-КАЗЦІ «КОТИК, ПІВНИК, ШАФКА» ОЛЕКСАНДРА МИХЕДА

Голобуцька Н., Голубчиков М. **450**
ОРГАНІЗАЦІЯ ОРТОПЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ ДІТЯМ З ОРГАНІЧНИМИ УРАЖЕННЯМИ ГОЛОВНОГО МОЗКУ, ЯКІ СУПРОВОДЖУЮТЬСЯ РУХОВИМИ ПОРУШЕННЯМИ В УКРАЇНІ

Горун Г.Р., Бойко О.Т. **458**
ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ І МЕНЕДЖЕРІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ

Журнал «Перспективи та інновації науки»
№2(60) 2026
ISSN 2786-4952 Online

УДК 37.013:81'42:613:616

https://doi.org/10.52058/2786-4952-2026-2(60)-563-572

Дуфинець Василь Андрійович доктор медичних наук, професор, доцент кафедри психології Мукачівського державного університету, https://orcid.org/0000-0001-6813-4724

Брецко Ірина Іванівна кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри психології, Мукачівський державний університет, https://orcid.org/0000-0002-1321-7351

Штих Ірина Ігорівна кандидат психологічних наук, доцент, старший викладач кафедри психології Мукачівського державного університету, https://orcid.org/0000-0002-8443-3211

ПОНЯТТЯ ЗДОРОВ'Я І ХВОРОБИ В СУЧАСНОМУ МЕДИКО-ПЕДАГОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ

Анотація. У статті проаналізовано тлумачення понять «здоров'я» та «хвороба» у медико-педагогічному дискурсі. Зауважено, що ці поняття набувають комплексного змісту, охоплюючи фізичний, психологічний та соціальний виміри. Здоров'я розглядається як цілісна характеристика організму та психіки, що забезпечує здатність до саморегуляції, адаптації та ефективної взаємодії з навколишнім середовищем; багатовимірне інтегративне явище, що включає фізичний, психічний, духовний і соціальний аспекти. Такий підхід виходить за межі виключно медичного тлумачення, підкреслюючи педагогічне значення здоров'я як умови гармонійного розвитку особистості, здатності до саморегуляції, адаптації та активної життєдіяльності. Хвороба при цьому розглядається не лише як біологічне порушення, а й як чинник, що впливає на освітні можливості та соціальну активність людини. Встановлено, що визначення дефініцій «здоров'я» та «хвороба» формує основу для усвідомленого професійного підходу здобувачів вищої освіти до майбутньої професійної діяльності. Усвідомлення змісту цих понять дозволяє майбутнім учителям-логопедам і вихователям закладів дошкільної освіти оцінювати фізичний та психоемоційний стан дітей, враховувати їхні індивідуальні особливості та планувати освітні й корекційні заходи з урахуванням ризиків для здоров'я. Знання особливостей дитячих захворювань та впливу стану здоров'я на мовленнєвий, емоційний і пізнавальний розвиток дитини дає фахівцям змогу своєчасно виявляти ризики, обирати адекватні педагогічні методи та забезпечувати безпечне й здоров'язбережувальне освітнє середовище. Наголошено на вагомості усвідомлення здобувачами вищої освіти принципів

здорового способу життя, психофізіологічної гармонії та безпечної поведінки, що дозволяє не лише підтримувати власне здоров'я, а й цілеспрямовано формувати у підростаючого покоління відповідальне ставлення до свого фізичного, психічного, духовного та соціального благополуччя.

Ключові слова: здобувачі вищої освіти, здоров'я, педагогіка здоров'я, культура здоров'я, фізичне здоров'я, психічне здоров'я, духовне здоров'я, соціальне здоров'я, хвороби, дитячі хвороби, перша допомога, професійна підготовка, професійна діяльність.

Dufynets Vasyl Doctor of Medical Sciences, Professor, Associate Professor of the Department of Psychology, Mukachevo State University, https://orcid.org/0000-0001-6813-4724

Bretsko Iryna Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor, the Head of the Department of Psychology, Mukachevo State University, https://orcid.org/0000-0002-1321-7351

Shtykh Iryna Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor, Senior Lecturer, Department of Psychology, Mukachevo State University, https://orcid.org/0000-0002-8443-3211

THE CONCEPT OF HEALTH AND DISEASE IN CONTEMPORARY MEDICAL AND PEDAGOGICAL DISCOURSE

Abstract. The author of the article has analyzed the interpretation of the concepts of "health" and "disease" in medical and pedagogical discourse. It has been noted that these concepts acquire a complex meaning, covering physical, psychological, and social dimensions. Health is considered as a holistic characteristic of the body and mind that ensures the ability to self-regulate, adapt, and interact effectively with the environment; a multidimensional integrative phenomenon that includes physical, mental, spiritual, and social aspects. This approach goes beyond a purely medical interpretation, emphasizing the pedagogical significance of health as a condition for harmonious personal development, self-regulation, adaptation, and active life. Illness is viewed not only as a biological disorder, but also as a factor that affects a person's educational opportunities and social activity. It has been established that defining the terms "health" and "illness" forms the basis for a conscious professional approach by higher education students to their future professional activities. Understanding the meaning of these concepts allows future speech therapists and preschool teachers to assess the physical and psycho-emotional state of children, take into account their individual characteristics, and plan educational and corrective measures with consideration for health risks. Knowledge of the characteristics of childhood diseases and the impact of health on a child's speech, emotional, and

ISSN 2786-4952 Online
cognitive development enables specialists to identify risks in a timely manner, choose appropriate teaching methods, and ensure a safe and healthy educational environment. The importance of higher education students' awareness of the principles of a healthy lifestyle, psychophysiological harmony, and safe behavior has been emphasized, which allows not only to maintain their own health but also to purposefully shape a responsible attitude toward their physical, mental, spiritual, and social well-being in the younger generation.
Keywords: applicants for higher education, health, health education, health culture, physical health, mental health, spiritual health, social health, diseases, childhood diseases, first aid, professional training, professional activity.

Постановка проблеми. У сучасному медико-педагогічному дискурсі поняття «здоров’я» та «хвороба» набувають багатовимірного значення, що включає фізичні, психологічні та соціальні аспекти. Здоров’я розглядається як цілісний стан, що забезпечує здатність людини до саморегуляції, адаптації та ефективної взаємодії з оточенням.

Відтак проблема формулювання сучасного поняття здоров’я постає як міждисциплінарне питання, яке потребує узгодження медичних, освітніх та соціально-педагогічних підходів.

У наукових колах існують значні дискусії щодо визначення хвороби не лише як патологічного процесу, а й як явища, що включає особистісне та соціальне сприйняття.

Педагогічна перспектива підкреслює роль навчання, виховання та розвитку навичок самозбереження, що безпосередньо впливає на стан здоров’я дитини та формування у неї здоров’язберігаючої поведінки. Таким чином, актуальним стає питання інтеграції медичних і педагогічних знань у єдину модель, що дозволяє ефективно працювати з поняттями здоров’я та хвороби у практиці освіти та охорони здоров’я.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сутність проблеми здоров’я досліджено у працях філософів, медиків, психологів, педагогів, соціологів та інших фахівців. Поняття «здоров’я» та його педагогічний зміст розглядають В.Гладуш, Б. Долинський, Н.Зимівець та інші науковці. А. Гарлінська, О. Заблоцька та Н. Корнійчук ознайомлюють здобувачів вищої освіти з загальною теорією здоров’я, проблемою збереження й зміцнення здоров’я населення та основними засобами й методами формування культури здоров’я [11]. Феномен культури здоров’я та здоров’язберігаючої компетентності схарактеризовано у дослідженнях О.Аксьонової, Т.Андрющенко, Н.Башавець, Ю.Бойчук, С. Замрозевич-Шадріної, О.Міхеєнко та ін. Незважаючи на наявність численних досліджень, залишається недостатньо вивченим питання комплексної взаємодії медико-педагогічних чинників у формуванні цілісного уявлення про здоров’я та хворобу. Особливо це стосується сучасного освітнього середовища, де педагогічні практики мають прямий вплив на всебічний розвиток дітей.

Журнал «Перспективи та інновації науки»
№2(60) 2026
ISSN 2786-4952 Online

Мета статті – проаналізувати тлумачення понять «здоров'я» та «хвороба» у медико-педагогічному дискурсі, визначити ключові підходи та фактори, що впливають на їх розуміння.

Виклад основного матеріалу. Здоров'я як цілісний, багатовимірний феномен трактують В. Романенко і О. Куц, наголошуючи, що його стан окреслюється п'ятьма базовими показниками: рівнем та збалансованістю фізичного розвитку особистості; функціональним станом організму й обсягом його резервних можливостей; ступенем імунного захисту та неспецифічної резистентності; наявністю або відсутністю порушень розвитку чи захворювань; сформованістю морально-вольових якостей і системи ціннісно-мотиваційних орієнтацій [8].

Ю. Бойко визначає поняття «здоров'я» як «інтегративну характеристику особистості, котра охоплює як її внутрішній світ (цілісний, багатовимірний, динамічний стан), так і всю своєрідність взаємин з оточенням і включає в себе фізичний, психічний, соціальний і морально-духовний аспекти, які забезпечують необхідний суспільству рівень соціальної активності, максимальну тривалість активного життя; як стан рівноваги, балансу між адаптаційними можливостями людини і постійно мінливими умовами середовища» [2, с.91].

Здоров'я людини є, на думку Н. Денисенко, складним, багатоаспектним феноменом, який перебуває в полі уваги різних галузей знання – філософії, соціології, економіки, медицини та інших наук. Авторка виокремлює чинники, що негативно впливають на стан здоров'я, зокрема брак належних умов для праці й відпочинку, постійне зростання рівня захворюваності населення, поширення шкідливих звичок (тютюнопаління, вживання наркотичних речовин, алкоголізм тощо), а також розлучення батьків [4].

Згідно із позицією Л. Сущенко, здоров'я – це «оцінка співвідношення практичного стану організму людини або його окремих органів і підсистем з теоретично розрахованою або такою, що практично склалася в індивідуальній і суспільній свідомості нормою». Авторка уточнює, що під нормою розуміється «не суворо заданий кількісний показник, а певний діапазон зміни параметрів функціонування й розвитку внутрішніх органів і підсистем людини» [10, с. 31].

А. Царенко трактує здоров'я як динамічний стан організму людини, який характеризується «високим енергетичним потенціалом, оптимальними адаптаційними реакціями на зміни довкілля, що забезпечує гармонійний фізичний, психоемоційний і соціальний розвиток особистості, її активне довголіття, повноцінне життя, ефективну протидію захворюванням» [12, с. 20].

Незважаючи на різноманітність підходів до визначення «здоров'я людини», дослідники сходяться на думці, що важливою ознакою такого стану є гармонійна інтеграція біологічних і соціальних характеристик, які формуються взаємодією генетики та навколишнього середовища. Тобто здоров'я людини завжди відображає її індивідуальний стиль життя, узгоджений із психофізичними особливостями, поведінкою та вихованням (культурою) [2, с.88].

Журнал «Перспективи та інновації науки»
№2(60) 2026
ISSN 2786-4952 Online

Отже, відповідно до наведених трактувань, здоров'я розглядається як цілісне утворення, що охоплює чотири взаємопов'язані складові: фізичну, психічну, духовну та соціальну. Далі зосередимося на визначеннях тих складових, які є найбільш релевантними для нашого дослідження.

Фізичне здоров'я Л. Сущенко радить розглядати як природний стан організму, що визначається повноцінною та злагодженою діяльністю його органів і систем, як стан «гармонії морфологічної структури тіла і функціонального стану систем життєзабезпечення людського організму» [10, с. 32].

Як констатує Л. Соколенко, фізичне здоров'я визначається сукупністю таких чинників: індивідуальними особливостями анатомічної будови тіла; характером і рівнем функціонування фізіологічних систем організму в умовах спокою, рухової діяльності та впливу довкілля, а також генетичною зумовленістю; ступенем фізичного розвитку органів і систем. До основних показників фізичного здоров'я авторка відносить фізичний розвиток, фізична працездатність, фізична підготовленість, фізична форма та рівень фізичної активності [9, с.9].

Як зауважує Ю. Бойко, фізична складова здоров'я, з педагогічної точки зору, відображає досконалість саморегуляції організму, узгодженість фізіологічних процесів та здатність максимально адаптуватися до умов навколишнього середовища. З валеологічної позиції вона характеризується рівнем фізичного розвитку та функціональної готовності організму до фізичних навантажень. З медичної точки зору фізичне здоров'я оцінюють за станом росту й розвитку органів та систем, основу якого становлять морфологічні та функціональні резерви, що забезпечують ефективні адаптаційні реакції [2, с.89].

Психічне здоров'я характеризує здатність особистості підтримувати стан внутрішньої рівноваги, що виявляється у відсутності патологічних психічних проявів і забезпечує адекватну до реальних умов саморегуляцію поведінки та діяльності [9, с.9]. Недостатній рівень психічного здоров'я зумовлює порушення психічного статусу особистості. Це виявляється у збоях пізнавальних процесів і, як наслідок, у неадекватному відображенні дійсності, зокрема у втраті самоконтролю, розладах емоційної сфери, непередбачуваності поведінки тощо. Порушення психічного благополуччя особистості також може бути спричинене домінуванням негативних рис характеру, деформаціями моральної сфери та неадекватним вибором ціннісних орієнтацій [9, с.10].

З позицій педагогіки психічний компонент здоров'я розглядається як сформованість свідомості, розвиненість мислення, значний внутрішній і моральний потенціал, що мотивує людину до творчої самореалізації; у валеологічному аспекті – як рівень особистісного розвитку та здатність до соціальної адаптації; у медичному – як стан психічної врівноваженості й уміння реагувати на життєві ситуації адекватною поведінкою [2, с.90].

Духовний компонент здоров'я, як вважає Н. Денисенко, визначається домінуванням загальнолюдських цінностей, наявністю позитивного життєвого

Журнал «Перспективи та інновації науки»
№2(60) 2026
ISSN 2786-4952 Online

ідеалу, що ґрунтується на національних і духовних традиціях, працелюбності та доброчинності, а також здатністю відчувати й цінувати красу життя, природи й мистецтва. Саме духовне здоров'я відіграє провідну роль у формуванні ставлення людини до себе, інших і суспільства загалом та посідає чільне місце в ієрархії складників здоров'я [3, с. 4-5].

Духовне здоров'я трактується як здатність підтримувати і проявляти духовність та доброту, реалізовувати свій моральний потенціал; воно відображає гармонію людини не лише у взаємодії з навколишнім світом та міжособистісних стосунках, а й внутрішню гармонію. Формування духовного здоров'я залежить від розкриття духовного та морального потенціалу, усвідомленого прагнення до розвитку вищих якостей особистості та залучення до духовних цінностей [6, с.318]. Для оцінки духовного здоров'я використовують такі критерії: прояв гуманного ставлення до світу, інших людей, самого себе; наявність світлої картини світу; віра в майбутнє [9, с.12].

Соціальне здоров'я, як вважає А. Бобро, – це «стан гармонійного функціонування людини в основних видах взаємодій: соціальній, економічній, політичній, ідеологічній на засадах взаєморозуміння, взаємоприйняття, взаємоповаги, взаємодопомоги, що сприяє досягненню самоактуалізації особистості, створює комфортні відносини з реальністю та зумовлює якісний стрибок духовного розвитку людини в процесі соціалізації» [1, с.22]. Поділяємо думку автора, що соціальне здоров'я передбачає сформовану позитивну громадянсько-освітню позицію, активне й толерантне ставлення до людей, орієнтацію на взаємодію в суспільстві за принципами «для людей» і «разом з людьми». Воно виявляється у рівні соціальної активності особистості, ступені засвоєння професійної та загальної культури, здатності гармонізувати взаємини із собою, оточенням і природним середовищем. Відтак, соціальне здоров'я є одним із ключових індикаторів життєвого благополуччя та гармонійного розвитку суспільства, показником його культурної зрілості. За умов недостатнього культурного розвитку суспільства загострюються проблеми виховання здорового покоління, а також ускладнюється функціонування політичної й економічної сфер держави [1, с.22]. У свою чергу, Ю. Бойко критеріями соціального здоров'я виокремлює: рівень соціальної адаптації, рівень соціальної активності та ефективність використання різних соціальних ролей [2, с.90].

Здоров'я і хвороба є базовими категоріями наукового пізнання в медицині. Оскільки вони безпосередньо пов'язані з людиною як істотою, що живе в суспільстві, ці категорії мають медико-соціальну природу, тобто здоров'я та хвороба розглядаються як соціально детерміновані стани особистості. Водночас їхнє підґрунтя є чітко окресленим, адже людина за своєю природою є біологічною істотою, а за сутністю – соціальною, оскільки не може розвиватися поза соціумом.

Усі свої потреби людина реалізує через функціонування фізіологічних систем, і жоден соціальний прояв не може існувати без біологічної основи

Журнал «Перспективи та інновації науки»
№2(60) 2026
ISSN 2786-4952 Online

(наприклад, мислення ґрунтується на рефлекторній діяльності головного мозку) [11, с.10].

Хвороба розглядається як патологічний процес, унаслідок якого людина втрачає активну самостійність у реалізації життєвих цілей, порушується її оптимальна взаємодія з навколишнім середовищем і соціальним оточенням. Саме хвороба є центральним об'єктом теоретичної та практичної діяльності медицини, оскільки вона зосереджена на лікуванні хворої людини, відновлюючи її здоров'я. Водночас, маючи чітко визначений предмет наукового пізнання — хворобу, медицина не здатна повною мірою забезпечити досягнення високого рівня здоров'я населення. Відомо, що хвороба як медична категорія має конкретний і доступний для опису зміст: назву, особливості перебігу, симптоми, методи діагностики, поширеність, лікування та профілактику. Натомість поняття здоров'я не має настільки чітко окреслених характеристик [11, с.10].

Хвороба – це «брак комфорту через зміну найперше фізичного, тобто тілесного чинника, який проявляється зрушеннями анатомо-фізіологічних взаємовідносин в організмі, що впливає на психічний і моральний стан або, навпаки, різні переживання, тобто психологічні проблеми стають первинними, впливаючи на тілесну сторону людини» [5, с.87].

Слід зазначити, що визначення понять «здоров'я» та «хвороба» створює базу для усвідомленого підходу здобувачів вищої освіти до своєї майбутньої професійної діяльності. Розуміння їх сутності дозволяє майбутнім вчителям-логопедам і вихователям закладу дошкільної освіти оцінювати стан фізичного та психоемоційного розвитку дітей, враховувати індивідуальні особливості кожної дитини та планувати освітні й корекційні заходи з урахуванням ризиків для здоров'я. Такі знання формують професійну компетентність і відповідальність, необхідні для створення безпечного та здоров'язбережувального освітнього середовища.

Вагомим аспектом професійної підготовки здобувачів вищої освіти є формування культури здоров'я, оскільки майбутні фахівці безпосередньо впливатимуть на розвиток здоров'язбережувальних звичок у дітей.

Поряд із культурою праці, побуту, мислення, поведінки, спілкування та адаптації особливе місце посідає культура здоров'я, яка визначає розвиток інших форм культури й виступає основою становлення людини як носія цінностей, охоплюючи всі аспекти її життєдіяльності. За сучасних умов збереження здоров'я нації набуває статусу суспільно значущої потреби, що зумовлює необхідність цілеспрямованого розвитку культури здоров'я населення через діяльність соціальних інститутів, передусім системи освіти [9, с.7].

Культура здоров'я розуміється С. Замрозевич-Шадріною як «складова загальної культури особистості, інтегративна якість, що акумулює систему знань про здоров'я як соціально-культурне явище, компоненти здорового способу життя, систему ціннісних орієнтацій, усвідомлення особистісної значущості цінності здоров'я як необхідності особистісного саморозвитку, здатність

ISSN 2786-4952 Online

усвідомленого вироблення індивідуальної стратегії збереження й розвитку здоров'я, що виявляється у здоров'язбережувальній поведінці» [7, с.100]. Поділяємо думку авторки у тому, що це інтегративне утворення, яке «включає не лише такі характеристики, як ціннісне ставлення до власного здоров'я, фізичне, психічне й духовне здоров'я, здоровий спосіб життя, але також творчу активність щодо збереження та зміцнення свого організму та свідому соціальну відповідальність» [7, с.100].

Вважаємо, що усвідомлення принципів здорового способу життя, психофізіологічної гармонії та безпечної поведінки дозволяє фахівцям не лише підтримувати власне здоров'я, а й цілеспрямовано формувати у підростаючого покоління відповідальне ставлення до свого фізичного, психічного, духовного та соціального благополуччя. Такий підхід забезпечує системність і ефективність освітньо-виховного процесу та закладає основу здорового майбутнього дітей.

Висновки. Узагальнюючи результати теоретичного аналізу, можна стверджувати, що в сучасному медико-педагогічному дискурсі поняття здоров'я розглядається як багатовимірне інтегративне явище, яке поєднує фізичний, психічний, духовний і соціальний компоненти. Такий підхід виходить за межі суто медичного трактування та акцентує увагу на педагогічному змісті здоров'я як умові гармонійного розвитку особистості, її здатності до саморегуляції, адаптації та активної життєдіяльності. Водночас хвороба постає не лише як біологічне порушення, а як чинник, що впливає на освітні можливості та соціальне функціонування людини.

Здобуті знання про сутність здоров'я і хвороби, їхні фізичні, психічні, духовні та соціальні виміри мають принципове значення для майбутньої професійної діяльності вчителів-логопедів і вихователів закладів дошкільної освіти. Розуміння особливостей дитячих хвороб, механізмів впливу стану здоров'я на мовленнєвий, емоційний і пізнавальний розвиток дитини дозволяє фахівцям своєчасно виявляти ризики, адекватно добирати педагогічні методи та створювати безпечне, здоров'язбережувальне освітнє середовище.

Переконані, що опанування основ педагогіки здоров'я, культури здоров'я та навичок надання першої допомоги формує професійну готовність майбутніх логопедів і вихователів до відповідальної взаємодії з дітьми, батьками та міждисциплінарними фахівцями. Такі знання сприяють розвитку професійної рефлексії, підвищенню якості корекційно-розвивальної й освітньої роботи, а також забезпечують цілісний підхід до збереження та зміцнення здоров'я дітей у процесі повсякденної педагогічної діяльності.

Література:

1. Бобро А.А. Сутність поняття «соціальне здоров'я» у науковій літературі. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки, 2014. Вип. 122. С. 19-23.

2. Бойко Ю. С. Ціннісні установки до здоров'я і здорового способу життя та процес їх формування у студентської молоді. Формування компетентності індивідуального

Журнал «Перспективи та інновації науки»
№2(60) 2026
ISSN 2786-4952 Online

здоров'язбереження: теорія і практика в освітніх процесах. Монографія. Том ІІ. Майстерні магістеріуму, Київ, 2020. С.80-117.

3. Денисенко Н. Ф. Оздоровчі технології в освітньому процесі. *Дошкільне виховання*, 2004. № 12. С. 4-6.

4. Денисенко Н. Теоретичні засади психолого-педагогічної та медичної реабілітації здоров'я дітей в освітньому процесі дошкільного навчального закладу. *Директор школи*, 2005. № 13 (349). С.18-20.

5. Дутка Р. Визначення поняття «здоров'я» та «хвороба». Праці наукового товариства ім. Т. Шевченка. Медичні науки, 2017. Том 49. С.87-88.

6. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; відповід. ред. В. Г. Кремень. К.: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

7. Замрозевич-Шадріна С. Феномен «культура здоров'я» як наукова проблема. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 2021, № 2 (106). С.94-102.

8. Романенко В. В., Куц О.С. Рухова активність і фізичний стан студенток вищих навчальних закладів. Вінниця : ВДПУ, 2003. 132 с.

9. Соколенко Л. С. Теоретичні та методологічні засади формування культури здорового способу життя. Формування компетентності індивідуального здоров'язбереження: теорія і практика в освітніх процесах. Монографія. Том ІІ. Майстерні магістеріуму, Київ, 2020. С.7-45.

10. Сущенко Л. П. Соціальні технології культивування здорового способу життя людини. Запоріжжя : ЗДУ, 1999. 308 с.

11. Теорія здоров'я, здорового способу життя та нетрадиційні засоби оздоровлення: курс лекцій / уклад. Н. Корнійчук, А. Гарлінська, О. Заблоцька. Житомир, 2022. 196 с.

12. Царенко А. В. Здоров'я як найвища цінність людини. *Валеологія*. 1997. № 1. С.19-22.

References:

1. Bobro, A.A. (2014). Sutnist poniattia «sotsialne zdorovia» u naukovii literaturi [The essence of the concept of "social health" in scientific literature]. Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu - Bulletin of the Chernihiv National Pedagogical University. Vol. 122, pp. 19-23 [in Ukrainian].

2. Boyko, Yu. S. (2020). Tsinnisni ustanovky do zdorovia i zdorovoho sposobu zhyttia ta protses yikh formuvannia u studentskoi molodi [Value attitudes towards health and a healthy lifestyle and the process of their formation in student youth]. Monography. Master's workshops, Kyiv, pp.80-117 [in Ukrainian].

3. Denysenko, N. F. (2004). Ozdorovchi tekhnolohii v osvitnomu protsesi [Health-improving technologies in the educational process]. Doshkilne vykhovannia - Preschool education. Vol. 12, pp. 4-6 [in Ukrainian].

4. Denysenko, N. (2005). Teoretychni zasady psykholoho-pedahohichnoi ta medychnoi reabilitatsii zdorovia ditei vosvitnomu protsesi doshkilnoho navchalnoho zakladu [Theoretical principles of psychological, pedagogical and medical rehabilitation of children's health in the educational process of a preschool educational institution]. Dyrektor shkoly - School Director. Vol. 13 (349), pp.18-20 [in Ukrainian].

5. Dutka, R. (2017). Vyznachennia poniattia «zdorovia» ta «khvoroba» [Definition of the concepts of "health" and "disease"]. Proceedings of the Scientific Society named after T. Shevchenko. Medical Sciences. Vol. 49, pp.87-88 [in Ukrainian].

6. Kremen, V.G. (2008). Entsyklopediia osvity [Encyclopedia of Education]. Kyiv: Yurinkom Inter, 1040 p. [in Ukrainian].

ISSN 2786-4952 Online

7. Zamrozevych-Shadrina, S. (2021). Fenomen «kultura zdorovia» yak naukova problema [The phenomenon of “health culture” as a scientific problem]. Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii - Pedagogical Sciences: Theory, History, Innovative Technologies. Vol. 2 (106), pp.94-102 [in Ukrainian].

8. Romanenko, V. V., Kuts, O. S. (2003). Rukhova aktyvnist i fizychnyi stan studentok vyshchykh navchalnykh zakladiv [Physical activity and physical condition of female students of higher educational institutions]. Vinnytsia: VDPU, 132 p. [in Ukrainian].

9. Sokolenko, L. S. (2020). Teoretychni ta metodolohichni zasady formuvannia kultury zdorovoho sposobu zhyttia [Theoretical and methodological principles of forming a culture of a healthy lifestyle]. Monography. Kyiv, pp.7-45 [in Ukrainian].

10. Sushchenko, L. P. (1999). Sotsialni tekhnolohii kultyvuvannia zdorovoho sposobu zhyttia liudyny [Social technologies of cultivating a healthy lifestyle of a person]. Zaporizhzhia: ZDU, 308 p. [in Ukrainian].

11. Korniychuk, N., Garlinska, A., Zablotska, O. (2022). Teoriia zdorovia, zdorovoho sposobu zhyttia ta netradytsiini zasoby ozdorovlennia : kurs lektsii [Theory of health, healthy lifestyle and non-traditional means of health improvement: course of lectures]. Zhytomyr, 196 p. [in Ukrainian].

12. Tsarenko, A. V. (1997). Zdorovia yak naivyshcha tsinnist liudyny [Health as the highest value of a person]. Valeolohiia - Valeology. Vol. 1, pp.19-22 [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 30.01.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 14.02.2026

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26
тел./факс +380-3131-21109
Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua
E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua
Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: http://dspace.msu.edu.ua:8080
Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: http://msu.edu.ua/library/